

Stift Zoltán

BÖRTÖNLELKÉSZKÉNT A KÖZJÓ SZOLGÁLATÁBAN

A Börtönlelkészi Szolgálat 20. évfordulója alkalmából először szeretnék néhány mondatot írni e szolgálat teológiájáról Sziénai Szent Katalin egyházdoktor tanításának és életpéldájának fényében, valamint ebből néhány, a börtönpasztoráció jövőjét is érintő lelkiségi következtetést levonni. Ezt követően saját tapasztalataim tükrében arra a kérdésre keresem a választ, hogy mi a börtönlelkészi identitás lényege.

Sziénai Szent Katalin – akit II. János Pál pápa 1999. október 1-jén Európa védőszentjévé nyilvánított – az Egyház egyik legnehezebb korszakában, a XIV. századi egyházszakadás idején élt, amikor két pápája volt az Egyháznak, és a hivatalos, „az igazi pápa” Rómából Franciaországba, Avignonba menekült. Sziénai Szent Katalin viszont azt a feladatot kapta a Gondviseléstől, hogy Róma püspökét Avignonból visszahívja saját „szolgálati helyére”, Rómába.

Megrendítő kép rajzolódik ki előttünk, amikor felidézzük, hogy a pápa engedelmeskedik ugyan a Szent Katalin által kapott isteni felszólításnak és 1376. szeptember 13-án elindul Rómába, de út közben elbizonytalanodik. És akkor Genovában, éjnek idején, inkognitóban keresi fel Katalint, majd egy hosszú beszélgetés után megerősödve indul tovább, dacolva tanácsadóival, akik saját kényelmüket és biztonságukat inkább tartották szem előtt, mint az emberek üdvösségéért fáradozó Egyház igazi érdekeit. Isten megfejthetetlen akaratából a gyenge nő, Szent Katalin lett a szikla támasza, az Egyház szabadságának védelmezője bölcs szóval és bátor tettel.

Szent Katalin akkor is segítségére volt a legkiszolgáltatottabbaknak, amikor emiatt kegyetlen rágalmak érték. Volt, hogy éppen az, a visszataszító betegsége miatt mindenki által elhagyott asszony rágalmazta meg, akit önzetlenül és hősiesen ápol. Egy alkalommal pedig saját szerzetes társai kérték számon, hogy miként adhatta oda egy fagyoskodó koldusnak a köpenyét, és mutatkozhatott így – köpeny nélkül – illetlen öltözetben. Válasza az volt: inkább járjak köpeny, mint szeretet nélkül.

Az egyházak és a büntetés-végrehajtás közös ünnepén talán mégis annak, az 1375. június 4-ei jelenetnek a felidézése a legidősebb, melyet Francesco Messina dombormű

sorozatának¹ egyik képe is ábrázol: Katalin a halálra ítélt Niccolò di Tuldo mellett térdel, akinek nem csak szavaival adott vigasztalást, de arra is vállalkozott, hogy – az elítélt kérésére – mindhalálig mellette maradjon, hogy az örök élet reményét ébren tartsa benne.

Az örök élet reményének ébren tartása a börtönlelkész hivatása is.

A remény hírvivőiként pedig a közjó munkásaivá is leszünk, azé a közjóé, amelynek előmozdításáért a büntetés-végrehajtás is dolgozik.

A közjó az a rend, mely biztosítja az emberhez méltó teljes élet lehetőségét, a kibontakozást a társadalom minden egyes tagja számára, tehát legvédtelenebbeknek, vagy akár „leghaszontalanabbnak” is. S valóban: a közjó érdekében végzett munkaként határozható meg az egész igazságszolgáltatás rendszere, ennek összefüggésében nyer erkölcsi értéket a társadalmat veszélyeztető, a másik embert sértő magatartás törvényes büntetése is. A közjó azonban nem csupán a közbiztonság védelmét, az anyagi javak igazságos elosztását, az egészség megőrzését, a gazdasági élet gyarapodását, hanem a teljes élet és az örökkévalóság felé tartó élet kibontakozásának lehetőségét is jelenti. Ezért a közjó előmozdításában – sajátos hivatása szerint – a társadalom minden tagja részt vesz: művészek, katonák, tanárok, iparosok, földművesek, egészségügyi dolgozók stb. A büntetés-végrehajtás sajátos hivatása – az állam illetékes szerveivel és az egész társadalommal együttműködve – azon dolgozni, hogy a közjót sértő magatartásformák ne kapjanak szabad utat a társadalomban, illetve a korábban ilyen magatartást tanúsítók a jövőben minél inkább motiváltak és alkalmasak legyenek részt vállalni a közjó építésében. Ennek értelmében a jó büntetés-végrehajtás nem csak kivonja a társadalomból az elítélteket egy bizonyos időre, de megalapozott reményt is ébreszt bennük az ún. reintegrációra, és e remény beteljesüléséhez hozzá is segíti őket.

Az Egyháznak az a küldetése, hogy Istennek, minden igazi jó forrásának a nevében képviselje a közjó transzcendens is nyitott eszményét, azt az eszményt, mely Isten és a felebaráti szeretet egyetemes parancsából következik, és amely nem csak egy-egy kivételezett ember, vagy csoport, hanem minden ember számára megnyitja a Teremtő által neki juttatott ajándékok kibontakoztatásának lehetőségét. A közjó iránti reményteljes elkötelezettség alapozza meg tehát azt az együttműködést, mely a büntetés-végrehajtás és a Börtönlelkézi Szolgálatban résztvevő egyházak között volt az elmúlt 20 évben, van most és okkal bízunk abban, hogy lesz a jövőben is.

¹ Szent Katalin említett reliefe Rómában, a most XXIII. János pápáról elnevezett téren található az Angyalvár lábánál. A szobor, ill. dombormű sorozat 1962-ben készült, és még abban az évben, április 30-án adták át bíborosok és más egyházi személyek, valamint Róma, Sziéna és Firenze világi vezetőinek jelenlétében. XXIII. János pápa üzenetét Cento bíboros olvasta föl.

Ami a múltat illeti – Sziénai Szent Katalin tanításából merítve – a hála fontosságát szeretném hangsúlyozni. Ő mondja, hogy a hálátlanság kiszáritaná bennünk a szeretet forrását. Szeretet nélkül pedig nem csak a közjó szolgálatában végzett közös munkánk vesztene el lendületét, de az egész életünk értelme is megkérdőjeleződne. Ezért is fontos, hogy köszönetet mondjunk azokért az ajándékokért, melyeket a most is dolgozó, vagy már visszavonult, ill. a földi életből elköltözött börtönlelkészek kaptak és adtak tovább. Meg kell látnunk sokak őszinte és áldozatos fáradozását, akik hozzájárultak a Börtönlelkészi Szolgálat létrejöttéhez és két évtizedes működéséhez. Ezért, és nekik is hálásnak kell lennünk. Deo gratias! Köszönet mindenkinek mindenért.

A jelenben a türelem jelentőségét kívánom hangsúlyozni. Most, a koronavírus-járvány idején, most, amikor az időközben megváltozott társadalmi és jogi környezet miatt még vannak megválaszolásra váró kérdések a lelkészek jogi státuszával kapcsolatban is, különösen szükségünk van a türelemre, mely erényről Sziénai Szent Katalin azt tanítja, hogy nélküle a szeretet halott.

A jövőre nézve pedig a remény erényét kérem és kívánom mindannyiunknak. A testileg törekeny Katalin példája is arra a reményre hív, melynek alapja nem a saját erőnkbe, ügyességünkbe, felkészültségünkbe vetett hit, hanem a Gondviselő Isten iránti bizalom. Arra a természetfölötti reményre gondolok, mely nem csak a Börtönlelkészi Szolgálat gyümölcsöző folytatásának feltétele, de a ránk bízottak felé továbbítandó üzenet lényege is. Nagy kísértés most a reménytelenség az egész világon. A börtönökben élők számára pedig különösen, hiszen ők elítéltetésükkor a társadalom részéről „hivatalos értesítést” kaptak arról, hogy – legalábbis egy bizonyos időre – nincs szükség rájuk a szabad világban. Ők talán éppen a lelkész szavaiban, vagy „csak” pusztán jelenlétében tapasztalják meg a szükséges bátorítást, hogy el ne csüggedjenek. De minket is megérinthet hasonló kísértés pl. a szabaduló fogvatartottak életkilátásait ismerve, az újra és újra visszatérő elítéltek sorsát látva. Talán elbizonytalanodunk mi magunk is, hogy van-e értelme a társadalmi közjó elmozdítását, a fogvatartottak beilleszkedését célzó fáradozásunknak. A válasz: igen, van. Különösen akkor lehet ez meggyőződésünk, ha Szent Katalin tanításából elfogadjuk azt a tételt is, miszerint Isten nem a földi eredményeket értékeli, hanem „csak” a hűséget, azaz a kitartást² abban a szép munkában, melynek elvégzéséhez a vágyat³ ő maga oltotta belénk.

Saját életutam két évtizedes papi szolgálat után vezetett a börtönbe. Bár az eddig elmondottakból is jól látszik, hogy a büntetés-végrehajtás mennyire fontos szolgálat a társadalom javára, mégis szállóige az e területen dolgozók körében, hogy senki sem

2 Csak a „kitartás nyer koronát, az elkezdés nem”. Vö. 107. levél, Sziénai Szent Katalin: *Lettere*, U. Meattini gondozásában, Paoline kiadó, Róma (1987)

3 Vö. Guliana Cavallini: «Caterina madre e maestra delle anime. Le virtù», in „L'albero della carità”, XV. évfolyam (1964), 2. szám, p. 14-17.

álmodik gyermekként erről a munkáról, s nem jellemző, hogy fiatalon azt terveznék, hogy itt tevékenykedve leszünk hasznára másoknak. Ezt a hivatást én sem kerestem, hanem a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben jelentkező igény nyomán kaptam egyházi előljáróimtól. Nyolc évvel ezelőtt úgy látszott, hogy a rajzos evangelizációval – amit papi hivatásomon belüli hivatásomnak nevezhetek – jobban összeegyeztethető a büntetés-végrehajtás keretei között végzendő lelkipásztori munka, mint a jelenlegi plébániarendszer valamely egységének ellátása az arra jellemző kiszámíthatatlansággal, a valódi lelkipásztori munkától olykor idegen szervezési, gazdasági és adminisztratív feladatok elvégzésével.

A magyarországi katolikus egyház paphiánnyal küzd. Ez a hiány elsősorban nem az igazi lelkipásztori szolgálatot igénylő hívek számához képest, mint inkább az évtizedekkel korábról maradt, illetve a 90-es évek után még szerteágazóbbá váló struktúrák működtetési nehézségei miatt vált égetővé. 20 évvel a Börtönlelkészi Szolgálat újraindulása után látszik, hogy a katolikus Egyház egyre kisebb számban tud felszentelt papokat a börtönpasztorációra felszabadítani. Jelenleg Magyarországon az állam és az egyházak között érvényes megállapodások értelmében a büntetés-végrehajtási intézetek börtönlelkészeit az izraelita, az evangélikus, a református és a katolikus egyház delegálja. A papság említett, viszonylagos kis létszáma miatt azonban a büntetés-végrehajtás lelkészi szolgálatára katolikus részről sok olyan világi, vagy diakónussá szentelt lelkipásztori munkatárs kap megbízatást, akik elsősorban a felszentelt papság „szent szolgálatát” előkészíteni, segíteni hivatottak. Utóbbiak tevékenysége a fogvatartottak lelki gondozása szempontjából természetesen ugyanolyan fontos, mint ahogy a börtönök falain kívül is nélkülözhetetlen és gyümölcsöző a felkészült és elkötelezett lelkipásztori munkatársak egyházas szellemben végzett munkája. Ugyanakkor a fogságot szenvedő, vagy halálra ítélt emberek körében végzett lelkipásztori munka évszázados hagyományai szerint az a szentségi gyóntatás és a szentmise bemutatása köré szerveződő, sajátosan papi feladat volt.

A büntetés-végrehajtás oldaláról nézve viszonylag könnyen definiálható a lelkészi szolgálat. A lelkészeket küldő egyházak szempontjából is elég világos a küldetés lényege. A két megközelítés, a világi és egyházi értelmezés esetleges eltérései a közjó fogalmában feloldást nyernek. A bv. lelkész szempontjából azonban továbbra is kérdéses lehet megtalálni saját hivatásának középpontját. A mindennapi munkavégzés fő rendező elve ugyanis eltérő lehet a felekezeti hovatartozás, illetve az adott egyházi közösségen belül viselt, különböző felelősséggel járó, más és más „szerep” szerint.

Nyilvánvaló, hogy én leginkább a katolikus pap néző- és álláspontjából tudom megválaszolni a börtönlelkészi identitás kérdését. Inkább személyes tapasztalat, mint elvi megfontolások alapján írom, hogy egy pap számára a börtönlelkészi életforma és tevékenység – lényegét tekintve – nem különbözik attól, amit bármi más

élethelyzetben él és tesz. A papi „munka” lényege ugyanaz, akár plébánosként, akár kórház-, tábort vagy iskolalelkészként, sőt, akár akkor is, ha a papi szolgálat külső gyakorlásától megfosztott állapotban „dolgozik” a katolikus lelkipásztor. Lénárd Ödön,⁴ börtönviselt szerzetes paptól személyesen ezt tanulhattam, és a különböző egyházi megbízatásaim teljesítése során magam is tapasztalhattam. A római katolikus pap e hivatás elfogadásakor az Egyházban sajátos „atyai”, a földi lét tér- és időbeli korlátait átlépő szolgálatot vállal. E szolgálat inkább létmód, mint tevékenység. Ezért és ebben az értelemben írom, hogy a börtönlelkészi identitás számomra nem különül el attól a lelkipásztori identitástól, amely egy bizonyos, józan küldetéstudatból táplálkozó önazonosság: az egyház egy, kicsi tagjának identitása.

Írásom zárásaként és kicsit összefoglalásképpen szeretnék megemlékezni arról, hogy mind a fogvatartott, mind a büntetés-végrehajtásban dolgozó emberek részéről nagyobb nyitottságot tapasztalok, mint, amit korábban a börtön falain kívül gyűjtött lelkipásztori sikerek és kudarcok alapján remélni mertem. A börtönlelkészként végzett szolgálat mindennapjai – a lelki beszélgetések, a közös imádságok, de még az olykor felületesnek tűnő rövid találkozások is – a lelkipásztori lét értelmét tanítják számomra. A pap jelenléte iránti őszinte igény olyan motiváló tapasztalat a lelkész számára, amely tovább segíti őt abban, hogy segítségére legyen azoknak, akik a segítségét igénylik.

4 Lénárd Ödön piarista szerzetes pap, gimnáziumi tanár. Budapesten született, 1911. szeptember 11-én. Fiatalok csoportjait tanította a hit igazságaira, a keresztény világnézetre és erkölcsi magatartásra.